

Самур

№ 8(313) 2017-йисан 30-сентябрь

1992-йисан январдилай акъатзава

Цийивилер

www.samurpress.net

И ЧИЛ ХАЙИ ДИГЕ Я

Гуьнгуьна хутада

Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиеван тапшуругъдалди арадал гъайи талукъ комиссияди 1918-йисуз эрмени дашнакри ва большевикри чкадин агъалийрин кьилел гъайи мусибатар субутзавай суар кьалурзавай Къубадин Мемориал Комплекс гуьнгуьна хтун патал теклифар гъазурнава. Алай вахтунда ина инсанрин кӀарабар жагъанвай чкаяр, къуяр гуьнгуьна хтуниз, комплекс гегъеншаруниз игътияж ава.

Виликай къвезмай 1918-йисуз Къуба уездда кьиле феи вакъийрин 100 йис тамам жезва. Гъавилий Къубадин Комплекс жезмай къван фад гуьнгуьна хтуна кӀанзава. Гъар йисуз иниз агъзурралди туристар къвезва. Къецепатан уьлквейрай къвезвай туристар кӀвенкӀе комплексдиз килигиз физва.

Албан гелер квахъзава

Кьил акъудай ксари лугъузвайвал, алай вахтунда Къебеле, Огъуз, Исмаиллы, Шеки ва маса района 42 албан килисаяр ава. Абурукай анжах къвед – Ниж ва Киш хуьрерин килисаяр гуьнгуьна хтуьна. Амайбур чиклиз, арадай акъатзава.

Огъуз ва Исмаиллы районрин килисаяр иллаки барбатӀ гьалда ава. Къвердавай абур алай чкаярни квахъзава. Талукъ идарайрин са шумуд варз инлай вилик и района хъайи кӀвалахдарри диндин карханаяр гуьнгуьна хтун патал кьилди план тукӀурнаватӀани, чи тарихдин дегъ гелер хуьн патал икьван гагъди са карни кьиле тухванвач.

Ахцегъ шегьер

SOS!!!

ӘKS NÜMÜNӘ

■ Azərbaycan dövlətinin multikulturalizm və tolerantlıq sahəsində bütün dünyaya nümunə göstərdiyi bir vaxtda Respublika Təhsil Nazirliyi əks nümunə göstərüb. Orta məktəblərdə “Ləzgi dili” fənninin dərs saatlarını azaldıb, həftədə iki saatdan bir saata salıb. Niyə? Məgər nazirlik respublikamızda yaşayan müxtəlif xalqların dillərini, mədəniyyətini, adət-ənənələrini inkişaf etdirməsinə dövlətimizin xüsusi önəm verdiyini bilmir? Bilir. Amma... Əmması budur ki, nazirlik milli dillərdə dərslərin keçilməsi ilə bağlı illərlə yığılıb qalmış problemləri həll etmək əvəzinə bu yolu seçib. Əks təqdirdə son 40 ildə respublikamızda ləzgi dilində cəmi 2 dərsləyin nəşr edildiyini, əksər məktəblərdə hər sinifə iki-üç kitabın düşdüyünü, kadrların çatışmadığını nəzərə

alıb, dərsləklərin nəşri, ləzgi dili müəllimlərinin hazırlanması qayğısına qalmalı olardı.

Dərs saatlarının azaldılması ilə əlaqədar Quba, Qusar, Xaçmaz, Qəbələ və İsmayıllı rayonlarından onlarca oxucu redaksiyamıza müraciət edib. Onlar soruşurlar: “Həftədə bir saat dərs keçməklə hansı dili öyrənmək olar? Niyə belə qanunsuzluğa yol verilir? Respublikamızın köklü xalqlarından olan ləzgilərin dilinə niyə ögey münasibət bəslənilir?”

İnanıq ki, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin rəhbərliyi tərəfindən bu suallara tezliklə cavab veriləcək.

“SAMUR” Ləzgi Milli Mərkəzi
“SAMUR” qəzeti redaksiyası

ВУНДЕРКИНД ИЗ КУСАРОВ

Главные герои проекта «Удивительные люди», второй сезон которого недавно стартовал на канале «Россия 1», поражают воображение. Они способны на все: их талант – за гранью возможного, уникальные способности участников шоу заставляют зрителя поверить – для человеческого разума предела не существует.

Одним из таких участников стал 6-летний лезгин Руслан Сафаров из города Кусары Азербайджанской Республики, поразивший телезрителей и членов жюри своими уникальными математическими способностями.

Сам Руслан Сафаров называет себя

«человек-калькулятор» и мечтает стать программистом – математике с самых малых лет его учит отец Фуад Сафаров,

видящий сына в будущем великим математиком.

Руслан справился со всеми задачами, поставленными перед ним жюри, не сделав ни одной ошибки, покориw жюри своими знаниями. Отметим, что в состав жюри входят телеведущая Ольга Шелест, танцор Евгений Папунаишвили, спортсменка-боксер Наталья Рогозина и профессор Василий Ключарев.

Покоренные знаниями 6-летнего вундеркинда члены жюри проекта «Удивительные люди» подарили ему телескоп.

ДАГЕСТАН РАСПАХНУЛ ОБЪЯТИЯ

странах мира проживает более трех миллионов этнических дагестанцев. Самая большая дагестанская диаспора - около 500 тысяч человек, находится в Турецкой Республике.

Редактор газеты «Самур» С. Керимова в своем выступлении рассказала о важности создания этнографического музея-страны. «Дагестан может и должен стать первым таким музеем. Ведь не зря страна гор столетиями привлекает внимание путешественников, учёных со всего мира своей уникальностью: разнообразием народов, населяющих его. Их свыше 100. До сих пор мир поражается тому, как на сравнительно небольшой территории, в мире и согласии, проживает такое количество народов. Мы можем говорить о толерантности в Дагестане хотя бы на одном примере. Ни в одной республике с таким относительно небольшим количеством населения не вещаются теле и радиопередачи на 14 языках, не выпускаются газеты, журналы и книги. В Дагестане есть многое, чем можно удивить туристов - это и героическая его история, и красоты природы, и народные умельцы, и неповторимое танцевальное искусство. Пришло время показать всю палитру духовной культуры и мудрости его народов. Для реализации этой идеи требуется государственный проект, капиталовложения. Это моя заветная мечта и я верю, что её претворение в жизнь даст толчок для позитивных изменений в культурной жизни наших соотечественников во всём мире», - сказала она.

Отрадно, что глава Республики Дагестан тепло отозвался о лезгинской газете «Самур» в Азербайджане. «Самур» - интересная газета. Как верно подметила госпожа Керимова, эта газета действительно стала мостом дружбы между народами Азербайджана и Дагестана. Я не раз читал вашу газету, даже бывало, просил перевести для меня некоторые материалы. Признаюсь, я нашел ее очень интересной и содержательной. Так и продолжайте, Седагет ханум. Желаю процветания вашей газете!»

Затем состоялась церемония награждения соотечественников за большой вклад в укрепление торгово-экономических и культурных связей РД с зарубежными странами. Среди награжденных была и С.Керимова.

В завершение форума участники посетили крепость Нарын-Кала, где смогли насладиться ярким музыкально-театрализованным представлением «Дербент – Дагестан – Россия: Хроника тысячелетий – на дружбе народов держится мир!»

Участники мероприятия смогли окунуться в историю Дербента с древних времен до сегодняшнего дня. Для многих зрителей приятным сюрпризом стала песня, слова и музыка которой принадлежат главе Дагестана. Организаторы форума потрудились на славу. Все было организованно на высшем уровне, с душой. Гости увезли с собой самые яркие впечатления.

Имран РЗАЕВ,
заместитель председателя
управления Лезгинского
Национального Центра «Самур»

Лезгины отличаются выдающимися способностями и выказывают вообще большую охоту к учению, в котором, благодаря свойственным их характеру энергии и настойчивости, достигают в короткое время блестящих успехов.

Надеждин П.П.
Кавказский край:
природа и люди.
-2-е изд. - Тула,
1895.С.77

Бедный лезгин старается предоставить приезшему точно такие же удобства, какие можно иметь у богатого: то, чего не будет у него, он попросит у соседей или родственника, так что вам покажется, будто все лезгины одинакового состояния... Гость – полный хозяин в доме. За столом хозяин только и заботится о том, как бы лучше угостить своих гостей.

Дубровин Н.
История войны и владычества русских на Кавказе. – Т.I.
Кн.I.C.539.

14 сентября в Махачкале состоялся Форум соотечественников. Целью Форума явилась консолидация этнических дагестанцев, проживающих за рубежом и в регионах России, сохранение этнической идентичности, национальной самобытности.

Участие в форуме принимали этнические дагестанцы – видные общественные деятели, представители деловых кругов, проживающие в Турции, Сирии, Ираке, Иордании, Азербайджане, Германии, Франции, Израиле, Украине и Белоруссии, Эстонии, Казахстане.

Азербайджанскую Республику на форуме представляли Имран Рзаев - член Лезгинского Национального Центра «Самур», Седагет Керимова - редактор лезгинской газеты «Самур», Камран Курбаналиев - редактор лезгинского журнала «Алам», Тейфур Багиров и Руфат Абдуллаев - члены правления Благотворительного общественного объединения «Дербент».

На проведенных панельных дискуссиях участники форума обсудили вопросы укрепления сотрудничества с соотечественниками, планы по международному и межрегиональному сотрудничеству, сохранение и укрепление культурных связей.

15 сентября, в рамках празднования Дня единства народов Дагестана, в Дербенте состоялось пленарное заседание Форума соотечественников, в котором также принял участие глава республики. Он обозначил важность сохранения и укрепления взаимосвязей народов Дагестана, независимо от их местонахождения, и выразил уверенность, что, несмотря на огромную географию распространения этнических дагестанцев, все они даже сквозь века сохраняют свой дагестанский стержень и национальную идентичность.

О работе с соотечественниками, проживающими за рубежом, рассказала министр по национальной политике Республики Дагестан Татьяна Гамалей. Было отмечено, что в 40

ВО ИМЯ СПАСЕНИЯ РОДНОГО ЯЗЫКА

В 2009 г. мэнский язык был объявлен «мертвым». В настоящее время жители острова Мэн способствуют возрождению родного языка своих предков.

«Я часто посещаю местный бар «Альберт», чтобы пообщаться с друзьями на мэнском языке. Странно подумать, но несколько лет назад это могло закончиться тем, что меня попросили бы покинуть бар», - рассказывает Адриан Каин. Каин, инспектор по развитию языка из Мэнского фонда национальной наследия, является одним из тысяч носителей мэнского языка, относящегося к кельтской группе и близкородственного ирландскому и шотландскому (гаэльскому) языкам. Спустя несколько веков, проведенных в бездействии, этот язык в настоящее время переживает неожиданное возрождение.

«Мэнский язык – это история чудесного возвращения, – говорит Дэвид Харрисон, преподаватель, который последние двадцать лет занимается изучением вымирающих языков по всему миру. – Этот язык поразил меня тем, что бросил вызов судьбе, находясь на грани выживания».

В течение XIX в. мэнский язык все сильнее уходил в тень под давлением английского языка. По данным официальной переписи населения, в 1901 г. всего лишь 9,1% жителей острова Мэн заявляли, что говорят на мэнском языке, а в течение следующих нескольких десятилетий их количество стремительно сократилось до 1,1%.

Жителей острова Мэн заставили думать, что их язык ничего не стоит, – утверждает Харрисон. – Это негативное отношение усваивается обществом и приводит к тому, что люди отказываются от своего языка. Несмотря на это, оставалось много людей, которые боролись за сохранение своего языка. Доказательством их поддержки стало сообщение, опубликованное в 1897 г. в местной газете города Пил, которое приглашало всех жителей, неравнодушных к мэнскому языку,

посетить собрание, положившее начало созданию Мэнского языкового общества, которое было официально учреждено двумя годами позже.

Одним из инициаторов возрождения мэнского языка стал Брайан Стоуэлл, который решил выучить этот язык в 1953 г. после прочтения статьи, написанной Дугласом Фарагером, который глубоко переживал по

поводу стремительного упадка своего родного языка.

Стоуэлл и Фарагер на протяжении нескольких выходных разъезжали по острову на автомобиле и слушали старые магнитофонные записи на мэнском языке. «Вначале на меня смотрели, как на сумасшедшего, – рассказывает Стоуэлл. – Но затем стало ясно, что под видимой поверхностью скрывается огромное количество людей, поддерживающих мэнский язык».

В настоящее время более 1800 человек заявляют, что могут говорить, читать и писать на мэнском языке.

В декабре прошлого года Харрисон побывал на острове Мэн, чтобы снять документальный фильм о мэнском языке.

«Это удивительно, но они создали поколение «новых носителей» мэнского языка», – говорит Харрисон, комментируя, как далеко зашло движение за возрождение языка.

Начальная школа «Bunscoil Ghaelgagh», обучение в которой ведется практически полностью на мэнском языке, сыграла ключевую роль в возрождении языка. Эта школа, основанная 14 лет тому назад, насчитывает 70 учеников. Все предметы в этой школе преподаются на мэнском языке, за исключением урока английского языка, который проводится раз в неделю. Это был не первый случай, когда ученики

этой школы с помощью букв пытались достучаться до других на своем родном языке. В ответ на издание ЮНЕСКО в 2009 г. «Атласа языков мира, находящихся под угрозой исчезновения», в котором мэнский язык был объявлен, по сути, мертвым, несколько учеников школы «Bunscoil Ghael-

gagh» отправили письма в эту организацию с вопросом: «Если наш язык мертв, то на каком же языке мы пишем?». С тех пор состояние мэнского языка классифицировали как «на грани исчезновения».

«Все больше родителей учеников начинают изучать мэнский язык, поскольку их дети говорят на нем. Ведь это хорошо – знать, о чем говорят твои дети», – рассказывает Мэтьюс.

По словам Харрисона, использование современных технологий сыграло решающую роль в успешном возрождении языка. Адриан Каин стал первым, кто начал выкладывать видео и подкасты на мэнском языке на YouTube и стал активным пользователем Twitter, общаясь на мэнском языке. Недавно Каин также закончил разработку приложения для смартфонов на мэнском языке, которое скачали уже тысячи людей.

«Присутствие мэнского языка стало ощущаться во многих аспектах повседневной жизни и культуры. «Я был изумлен тем, с какой страстью люди относятся к этому языку, – рассказывает Харрисон. – Я видел и слышал, как его используют в любых проявлениях – в текстовых сообщениях, в субтитрах к видеороликам, в социальных сетях. Я даже видел, как в церкви проводят рождественскую службу на этом языке».

Возрождение мэнского языка отразилось также и в музыке. По словам Бриши Маддрелл, инспектора по развитию музыки, жители острова Мэн все больше отдают предпочтение музыке, исполняемой на мэнском языке. Маддрелл и сама выступает в составе нескольких мэнских коллективов.

Размышляя о времени, проведенном на острове Мэн с целью исследования мэнского языка, Харрисон отмечает: «Решающим фактором для возрождения языка является истинная гордость и любовь, испытываемая к нему. Возрождение языка на острове Мэн служит наглядным примером этого».

ALADAŞDA ŞƏNLİK

Qusarlılar xalqın maariflənməsindən otrü var-yoxunu sərfetmiş, əvəz gözləmədən xeyirxahlıqlar göstərmiş həmyerlilərinin xatirəsini qəlblərində daim yaşadırlar.

Belələrinə XIX əsrdə Həzrə kəndində "Maarif" cəmiyyəti açmış, özünün ikimərtəbəli evinin bir neçə otağını bu cəmiyyətin və kənd məktəbinin ixtiyarına

vermiş İshaq əfəndini, Kuzun kəndində şəxsi vəsaiti hesabına böyük məktəb binası tikdirmiş Möhübbəli əfəndini, Xuluq kəndində öz pulu ilə məktəb inşa etdirmiş Hacı Cavadı və başqalarını misal göstərmək olar. Sevindirici haldır ki, onların maarifçilik ənənələrini yaşadanlar rayonda bu gün də var.

Bu ilin sentyabrın 10-da Qusar rayonundakı "Şahdağ" istirahət mərkəzinə gedən yolda, Zindanmuruq kəndinin Aladaş məhəlləsində tanınmış iş adamı Sabir Fərzəliyevin evindən ətrafa şux musiqi sədaları yayılırdı. Evin böyük həyatında qələbəlik idi. Bura gənclərlə dolu idi. Şənlik Zindanmuruq kənd orta məktəbinin müəllimləri və IX-XI sinif şagirdləri üçün təşkil olunmuşdu.

Mətbəxdən bozbaş, dolma, plov qoxusu gəlir, sərin meh kabab ətrini yayırdı. İri samovar-

lardan elə hey çay süzülürdü. Gənclər onlar üçün açılmış süfrə arxasında oturub yemək yeyir, deyib-gülürdülər. Məktəbin müəllim kollektivinə ən hörmətli qonaqlar kimi xidmət göstərilirdi. Hamının üzündən sevinc yağırı. Səbəbi...

Bu il nəinki Qusar rayonunun, ümumiyyətlə respublikamızın tarixində ilk dəfə bir kənd məktəbinin iki şagirdi təhsildə qazandıqları nailiyyətlərə görə qızıl medala layiq görülüb. Bu sevinci insanlara iki zindanmuruqlu gənc - Mustafa Azadov və Salik Ağamuradov yaşadıb. Onların medala la-

yıq olduqlarını sübut etmələri isə hamının iqiqat sevincinə səbəb olub.

Mustafanın 657 ball toplayaraq BDU-nun fizika, Salikin isə 637 balla ATU-nun müalicə-profilaktika fakültəsinə daxil olması xəbərini hər kəs böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşılayıb.

Bu qələbəni təntənə ilə qeyd etmək fikri tanınmış xeyriyyəçi Sabir Fərzəliyevin ideyası oldu. Doğma Zindanmuruq kəndindəki qədim məscidin bərpası, kənd yollarının abadlaşdırılması və bir sıra digər xeyirxah işlərin müəllifi kimi tanınan, öz elinə, yurduna bağlılığı ilə sorağı uzaqlara yayılan Sabirin həm də maarifçi olduğunu onu yaxından tanıyanların çoxu yaxşı bilir. Onun uzun illərdən bəri doğma kəndindəki məktəbə himayədarlıq etməsinə, təhsildə fərqlənən yeniyetmələrə təqaüd verməsinə, ali məktəblərə daxil olan gənclərə maddi yardım göstərməsinə, o cümlədən, zindanmuruqlu gənclər üçün kənd məktəbində ali məktəblərə hazırlıq kurslarının açılmasının təşəbbüsçüsü və təşkilatçısı olmasına həmkəndliləri artıq öyrəşiblər. Əslində S.Fərzəliyev bunları "çox sağ ol" qazanmaq və ya məşhurlaşmaq üçün etmir. Xeyirxahlıq onun qəlbinin səsidir.

Gənclər üçün Aladaşda şənlik keçirmək fikrinə düşəndə də fikrində xeyirxah niyyət olub: "Qoy digər gənclər üçün numunə olsun. Bilsinlər ki, təhsildə qazanılan hər uğur elin sevincidir".

Yemək mərasimindən sonra tədbirin təntənəli anları başlanır. Yuxarı siniflərin şagirdləri müəllimlərinin ətrafında dövrə vururlar. Məktəbin müəllimi, şair Ləzgi Bəhlul təxəllüsü ilə tanınan Pəhləvan İbrahimov bu günkü tədbirin əhəmiyyətindən danışır, onun təşkilatçılığına minnətdarlığını bildirir.

Məktəbin direktoru Sudya Mançarov ali məktəblərə daxil olmuş məzunların adlarını fəxrə çəkir. Onların arasında Azərbaycan Texniki Univesitetinin tələbəsi Abbas İslamov da var. Maraqlıdır ki, şagirdlərin təhsil uğurları bütün kəndin uğurlarına çevrilib. Bu ilin qızıl medalçısı Sulik IX-X siniflərdə oxuyarkən riyaziyyat üzrə respublika olimpiadasının qalibi olub. Riyaziyyatçı olmaq fikri ilə qəbul imtahanlarına hazırlaşan yeniyetmənin birdən-birə qrupunu dəyişməsi onun müəllimləri və doğmaları üçün gözlənilməz oldu. Lakin istedadlı gəncə 9 ay kifayət

etdi ki, tibb universitetinə qəbul olsun.

Digər qızıl medalçı Mustafa keçən il fizika üzrə respublika müsabiqəsinin qalibi olub. Bu, adi qələbə deyildi. Onu qazanmaq üçün gənc müsabiqə üzrə appelyasiya komissiyasına müraciət etmiş, haqlı olduğunu sübut etmişdi. Hər iki məzun Respublika fənn olimpiadalarında 2 dəfə dalbadal respublika üçüncüsü olub.

Gələcək il məktəbi bitirəcək yeniyetmələr arasında indidən bilik yarışı gedir. Onlardan 4 nəfər daha ümidvericidir. IX siniflər arasında riyaziyyat üzrə rayon olimpiadasında 1-ci yeri tutmuş Urfan Pəhləvanov da belələrimizdir.

Sevindirici haldır ki, yuxarı sinif şagirdləri arasında təhsildə seçilənlərin bir qismi qızlardır. Vəfa Kiçibəyovanın tələbə olması isə kənd qızlarını daha da ruhlandırır.

Zindanmuruq kənd orta məktəbinin uğurları direktor Sudya Mançarovun adı ilə bağlıdır. Bu həyat eşqi, yaradıcılıq əzmi ilə işləyən gənc direktor kənd adamlarının təhsilə münasibətini köktündən dəyişdirə bilib. 2010-cu ildə 32 yaşında ikən məktəb direktoru təyin olunanda həmkarları arasında onun bu işin öhdəsindən gələcəyinə şübhə edənlər var idi. Lakin S.Mançarovun işə yanaşma üsulları və tələbkərligi öz gözəl bəhrəsini verməyə başladı. Artıq bu məktəb ali təhsil ocaqlarına qəbul olunan gənclərin sayına görə nəinki rayonu, eyni zamanda

respublikanın irəlində gedən məktəblərdən birinə çevrilib.

Şagirdlərin sevimlisi, onların qəlbində riyaziyyata böyük sevgi oyatmış gənc müəllim Tehran İsbəlayev özünün və həmkarları Rövşən Azadovun, Fehmi Azayevin, Qabil Kələntərovun, Camaləddin Heydərovun və başqalarının təbriklərini tələbələrə çatdırır.

Sabir Fərzəliyev öz ənənəsinə sadıq qalaraq, tələbə adını qazanmış 7 gəncə, o cümlədən Azərbaycan Mühəndislik Universitetinin tələbəsi Hacıbala Xasiyevə pul mükafatları təqdim edir.

Tədbirə dəvət olunan "Samur" qəzetinin redaktoru S.Kərimovaya da söz verilir. O, uğur qazanmış gənclərin hər birinə öz kitablarını bağışlayır.

Sonra ləzgilərin ənənəvi rəqs mərasimi olan dem başlanır. Şagirdlərlə müəllimlərin rəqs yarışını seyr etmək olduqca maraqlı idi. Öz nəvələri ilə bərabər onlara tamaşa edən S.Fərzəliyev sevincini gizlədə bilmir: "Arzu edirəm ki, bütün kəndlərimizdə gənclər bilik, savad qazanmaq uğrunda yarışsınlar", - deyir.

Aladaşda şənlik axşama kimi davam edir. Dəstə-dəstə evlərinə qayıdan gənclərin üzündən bəxtiyarlıq və sabaha inan yağır. Bu inamı onlarda Sudya Mançarov başda olmaqla müəllim kollektivi və maarifçi mesənət Sabir Fərzəliyev yaratmışdı.

Sədaqət KƏRİMOVA

Гьар ктаб са вакьия я

ХАЛҚА İТНАФ

məhsulu olan “Mənim şair xalqım” adlanan bu kitab ləzgilərin zəngin şifahi xalq ədəbiyyatının geniş yayılmış janrlarından olan bayatılara həsr olunmuşdur. Bayatların mövzular üzrə sistemləşdirilməsi, onların toplandığı coğrafi ərazinin genişliyi, onların Azərbaycan, Dağıstan, Türkiyə ləzgilərinin dilindən qələmə alınması, bayatı yaradıcılığı ilə məşğul olmuş el şairləri haqqında məlumatların verilməsi kitabı səciyyəvləndirən əsas cəhətlərdir. Müəllifin “Folklor muzeyi” adlandırdığı Qusarın ayrı-ayrı kəndlərində mövcud olmuş “bayatı məktəbləri” haqqında verdiyi məlumatlar böyük maraq doğurur.

Bu yaxınlarda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutunun nəşri olan “Azsaylı xalqların folkloru” seriyasından III kitab işıq üzü görüb. Ləzgi folkloruna həsr olunmuş layihənin rəhbəri Folklor İnstitutunun direktoru, akademik Muxtar Kazımoğlu, redaktoru Dağıstan Dövlət Universitetinin professoru Hacı Qaşarovdur.

Tanınmış qələm sahibi Sədaqət Kərimovanın gərgin axtarışlarının

Ləzgi xalqının şifahi xalq yaradıcılığına böyük məhəbbətdən yaranmış kitabın 300 səhifəsi ləzgi dilində, 100 səhifəsi Azərbaycan dilində qələmə alınmışdır. Kitabın dəyərini artıran cəhətlərdən biri müəllifin Azərbaycan dilinə bədii tərcümə etdiyi 420 ləzgi bayatınının da buraya daxil edilməsidir. Ləzgi folklorşünaslığına töhfə olan bu kitab geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur

МОСКВАДАЙ САВКЪВАТ

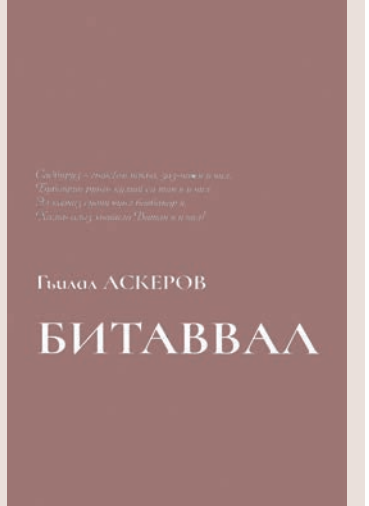
Алай вахтунда Волгоградда яшамиш жезвай кцларви къелемэгли Гьилал Аскерован «Битаввал» твар ганвай ктаб Москвада чапдай акьатнава. Шаир ва журналист, къени къилихрин, къакъан руьгдин инсан тир Гьилал Аскерован къетлен хатІ келдайбуруз ада гьеле юкьван мектебда келдай йисарилай малум тиртлани, вучиз ятлани ада къилди ктаб акьудначир. Инге эхирни вичин сад лагьай ктаб келдайбурун ихтиярда вугана авторди.

КватІалда шаирди яхцур йисалай гзаф вахтунда кхьенвай шиирин чешнеяр, гьакіни СтІал Сулейманаз талукьарнавай «ТубьІур тавур чІал» поэма гьатнава. Ктабдин редактор Фехреддин Оружов я.

Сифте гафуна Гь.Аскерова вич къелемдив агудай алатай девиррикайни инсанрикай икІ ихтилатзава: «Чи кІвале чна нефес чІугвазвай гьавадикни кваз гьамиша лирикадин руьгь квай. Зи дидеди нянихъ

мугьманар ацІай столдихъ вичин рагьметлу дах Нуредин Шерифован чІалар фа-сагьатдаказ келдай. Чи суфрадихъ зи халу Иззет Шерифован сатирадин, гьурметлу зарийрикай Забит Ризванован ва Байрам Салимован, гьугьунай заз уstadвал авур Лезги Няметан лирикадин, прозаик ва публицист Ядуллагь Шейдаева язвай тардин ван жедай. Санал кватІ хьайила абуру хордалди манияр лугьудай... Лезги Нямета зи гьиликай къуна, поэтикадин сирер чирдай рекьер къалурна. Са шумуд чІални новеллаяр райондин газетдин чинриз акьатайдалай къулухъ зи рехъ тайин хьана...

Зи шиирар Азербайжандани Дагьустанда газетриз, журналриз, алманахриз акьатна. 1974-йисан апрелдиз зун Бакудай Махачкъаладиз, а чІаван СССР-дин педвузрин фестивалдиз ракъурна. Гьа йикьара тІварван авай шаиррикай Алирза Саидова, Шагьэмир Мурадова

зи чІалариз гайи къиметди зак лувар кутуна.»

*РикІ акун четин я чарадан,
Жезва гьам къати зи къвердавай:
Дуьньядин дердерин арада
Гьавурда такьунин дерт ава,*
- лугьузвай шаирдин и ктаб адан рикІин гьарай я. Дерин гьиссер, экуь фикирар кужумнавай и ктаб келдайбуру хушвилелди къабулдайдан чІалахъ я чун.

ЧІАЛАКАЙ ШИИРАР

яра» меденятдин меркезди «Цийи Кьафкъаз» чапханадихъ галаз санал «Лезги чІалан аламатар: хайи чІалакай шаиррин эсерар» тІвар алай кватІал чапдай акьудна.

КватІал 5 лагьай гьилера киле физвай «Лезги чІалан лексика: ам хуьн ва велик тухун» тІвар алай районрин уртах илимдинни тежрибадин конференциядиз талукьарнавайди я.

КватІалда Дагьустандинни Азербайжандин XVII виш йисарилай инихъ шиирар теснифай 100-дав агакьна шаиррин эсерар гьатнава. «Куьредин яра» меденятдин меркезди арадиз гьанвай ктаб келдайбуру хушвилелди къабулна. КватІалдин редактор райондин меденятдин идарадин къил, шаир Майрудин Бабаханов я.

И йикьара «Дидед чІаларин югъ» лишандик кваз, СтІал Сулейманан районада кардик квай «Куьредин

ЭТНОЛИРИКА ПИСАТЕЛЯ

Недавно вышла в свет новая книга Фахреддина Оруджева «Лезгины. Этнолирические зарисовки». Книга представляет собой оригинальную композицию из исторических исследований, лирических миниатюр, эссе, окрашенных личностным отношением автора. Автор рассказывает о судьбах и жизненных путях людей своего окружения, оставивших в истории народа и родной культуры тот или иной след. Пытаюсь творчески осмыслить своё время и своё окружение, он приходит к пониманию себя как этнического создания. Как человека, самоопределяющегося в мире национальных и

традиционных символов и знаков, ценностей и завоеваний народного духа. Автору важно не только рассказать о красоте родной земли, о людях её и талантах, но, самое главное, - сохранить в мире эту красоту, поделиться радостью её существования.

В предисловии к книге автор отмечает, что он назвал свои заметки этнолирическими зарисовками, подразумевая под ними своеобразные художественные откровения эмоционального харак-

тера, навеянные отголосками и мотивами родных просторов. Автор пытается переосмыслить ценности и эстетические символы народного духа, что определяли бытие народа и чем он жив в настоящее время.

QARABAĞ SALNAMƏÇİLƏRİ LƏZGİLƏR HAQQINDA

Azərbaycanın XIX və XX əsr salnaməçilərindən Mirzə Camal, Mirzə Yusif Qarabaği, Mir Mehdi Xəzani, Rzaqulu bəy Mirzə Camal oğlu, Mirzə Rəhim Fəna, Baharlı, Həsən İxfa Əlizadə, Həsənəli Qaradaği, Mirzə Adıgözəl bəy, Əhməd bəy Cavanşir və başqaları Qarabağ haqqında bir sıra tarixi, ədəbi-bədii, publisistik очерklər yazmışlar. Onların əsərləri ayrı-ayrı vaxtlarda “Qarabağnamələr” (iki kitab) adı ilə çap olunmuşdur.

Qarabağ salnaməçiləri yeri gəldikcə ləzgilər haqqında da maraqlı məlumatlar vermişlər. “Qarabağnamələr”in ikinci kitabına (Bakı, 1991) daxil edilmiş əsərlər də bunu sübut edir. Bəzi salnaməçilər türk, fars, ərəb dilləri ilə yanaşı ləzgi dilini də bildirdilər. 1855-ci ildə “Kavkaz” qəzetində Mirzə Camalın “Qarabağ tarixi” əsərinin

rus dilində tərcüməsini çap edən məşhur şərqşunas, Qafqaz Arxeoqrafiya Komissiyasının sədri Adolf Berje yazmışdı: “Mirzə Camal fars, ərəb və osmanlı dillərindən başqa avar və ləzgi dillərini də bildirdi.” (Bax: “Kavkaz” qəzeti, 1855, №61).

Aşağıda Qarabağ salnaməçilərinin ləzgilər haqqında verdikləri bəzi məlumatları diqqətə çatdırırıq.

Mirzə Camalın “Qarabağ tarixi”ndəki “İbrahim xanın nizam-intizamı və hakimiyyəti zamanında olan qaydalar haqqında” fəslində deyilir: “... Qarabağ ellərindən tovçu pulu alınmazdı. Hər dənbir Dağıstandan ləzgi qoşunu gətirildikdə ləzgi qoşununun məvəcibini ödəmək və ləzginin itmiş və ya ölmüş atının əvəzini vermək üçün ellərdən tovçu pulu, sursat, taxıl,

qoyun və mal alınardı.”

Mirzə Rəhim Fənanın “Tarixi – Cədid – Qarabağ” əsərinin “Əxbar və həvadisati – mütfərriqə” bölməsində yazılıb: “1199-cu ildə (1784) Qubalı Fətəli xan həm Qarabağ üzərinə qəravül qəsdı ilə gəlib və qarət edibdir. Avarlı Ümmə xan ki, o vaxt İbrahim xana qız verib, onunla həqqı-qərabəti var imiş, bu xəbəri eşidib İbrahim xan Fətəli xana müqabilət edə ya etməyə İbrahim xana havadar çıxmaq niyyəti ilə 3000 nəfər ləzgi qoşunu Qarabağa göndərər ki, əhyənən Fətəli xan bir də Qarabağa gəlsə, onunla müqabilət etsinlər. Bu qəsd ilə ləzgi qoşunu 3 ay Qarabağda oturub Fətəli xan gəlmədiyinə qayıdıblar Dağıstana.”

Həsən İxfa Əlizadənin “Şuşa şəhəri-

nin tarixi” əsərinin “İbrahim xanın hakimiyyəti dövrü” bölməsində belə bir məlumat verilib: “... İbrahim Xəlil xan qonşu xanlarla dostluq və ittifaqda qohumluq və girov mübadiləsi üsullarından da istifadə edirdi... Zərurət zamanı ləzgilərdən ibarət cəsur əsgərlər qarabağlıların köməyinə gəldilər. Bir çox hallarda İbrahim Xəlil xan Car-Balakəndən ciddi hərbi yardım almışdı. O, dağıstanlıların köməyi ilə Qaradağ vilayətinə səfər etmiş və müqavimət göstərən Kürdəşti alt-üst etmişdi. Həmin döyüşdə İbrahim Xəlil xan Kürdəşt hakimi Mustafa xanı əsir etmişdi. İbrahim xanın Şahsevənə, Xoja, Naxçıvana, Gəncəyə və başqa vilayətlərə səfərlərində də Car-Balakən ləzgiləri iştirak edib şücaət göstərmişdilər.”

ХЪСАН ЧЕШНЕ

Дагъустан Республикадин лезги районар дидед чІал хуьн, жегьил несилриз ам кІанарун патал кьиле тухузвай крари рикІ шадарзава. И рекъяй СтІал Сулейманан райондин чешне лагъайтІа, тай авачирди, руьгь кутадайди я.

2014-йисалай гатІунна райондин кьиле авай чи тІвар-ван авай чІалан алим Нариман Абдулмуталибован тІалабуналди инин шегьре

рекъерин кьерехда дидед чІал хуьнин важиблувал кьалурзавай гафар кхьенвай баннерар кудун хъсан адетдиз элкьвенва.

«Дидед чІал чи меденят, чи жуввал, чи фагъумар, чи гележег я», - лугъузвай Н.Абдулмуталибова и баннерин иервилизи, абурал кхьенвай гафарин дерин-вилизни метлебувилизи фикир гузва

РАХАЗВАЙ КЪВАНЕР

Чпел кхиар алай кьадим къванериз алимри «рахазвай къванер» тІвар ганва. Кьиблепатан Дагъустандин лезги хуьрерай жагъанвай ихътин къванерал Х-ХІІІ виш йисариз талукъ кхиар генани фад-фад дуьшуьш жезва.

И кхиарай чаз тарихдин гзаф сирер чир жезва. Месела, Цахур хуьруьн патавай жагъанвай, 1278-йисуз талукъ кхиар алай са къванцел Исми шамхала лезгийрин Хиц хуьр чинеба басрух гана чукІурнавайди кьалурнава.

Луьчек хуьрай жагъанвай къванерал гзаф марагълу кхиар ала. Абур ХІІ-ХІІІ виш йисара кьелемдиз кьачунвайбур я. Са къванцел араб кхиаралди хулагийрин гьаким Къази хандин кьушунринни лезгийрин арада

кьиле фейи ягъунрикай малумат ганва: «Къази ханди гзаф лезги хуьрер барбагІна. Лезгийрини адан гзаф кьушунар кукІварна.»

Са бязи къванерал абур кхьенвай ксарин тІварарни ала. Абурукай сад Гиблитан хва Лагъут Али я. Ада са къванцел ихътин гафар кхьенва: «Куьне кІвалер эцигзава, а кІвалера квевай кьил хуьз жедач. Куьне хазинаяр кІватІзава, абур куьди жедач. Квез куь гьиле гьат тийидай хътин затІарни кІанзава. Пек алукуналди квевай а пек мадни иерди ийиз жедач.

Ибур Гиблитан хва Лагъут Алиди кхьенвайди я.»

Тамилла БЕКЕРОВА,
Дагъустан Республикадин
Дербент шегьер, муаллим

ША ЛЕЗГИ ЧІАЛАЛ РАХАН

Деминихъ цІигелвал - Тоска по дему

- Тапана, тапана!
- Тише, тише!

- Вучиз? Вуч хьанва?
- Почему? Что случилось?

- Ваз ван кьезвачни? Далдамар ягъазва...
- Ты не слышишь? Звуки барабанов...

- Гъа, гила ван хьана.
- Да, вот теперь слышу.

- Яраб дем я жал?
- Неужели дем?

- Ваъ, жеч. Чи патара шумуд йисар я демур амачиз. Квахьнава адет. Вирибуру мехьерар ресторана ийизва гила.
- Нет, вряд ли. В наших краях уже много лет не устраивают дем. Исчез обычай. Теперь свадьбы играют только в ресторанах.

- Вуна вуч кІандатІани лагъ, им деминин ван я. Ахвайш!
- Говори что хочешь, но это звуки дема. Прелесть!

- Я жал? Вуж ятІа и абат хийир хъайи деминин неси?
- Неужели? Интересно, кто этот благословенный человек - хозяин свадьбы?

- Агъа магъледа авай Хидиран мехьерин эвергун атанвай имидиз накъ. ГьинватІани гьадан гададин дем я.
- Вчера дяде пришло приглашение на свадьбу Хидира с нижней улицы. Скорее всего, это свадьба его сына.

- Лап заз шел атана. Жегьил берейр, КцІара ргазвай демер рикІел хтана. ХупІ хъсан чІавар тир.
- Я аж прослезилась. Вспомнила молодость, веселье кусарские свадьбы. Хорошие были времена.

- Рушариз лагъ, дамахаррай. Зани чибуруз хабар гун.
- Предупреди девочек, пусть наряжаются. А я сообщу нашим.

- Исятда! Гьикъван чІав тир за аялриз чи жегьил берейрин демерикай ихтилатиз. «Яраб абуруз садра хъайитІани дем аквадатІа?» - лугъуз фикирдай за. Гила зи мурад кьилиз акъатдай хътинд я!
- Сейчас! Я столько рассказывала детям о свадьбах времен нашей молодости. Все думала: «Увидят ли они дем хотя бы

разок?» Кажется, моя мечта наконец сбудется!

- Тади къачу, я вах. Фена вилик жергеда чкаяр къан, тахъайтІа амуькда чун масадбурун къамариз килигиз.

- Поторопись, сестра. Нужно успеть занять места в переднем ряду, а то придется на чужие затылки смотреть.

- Вунани кьуьнерик вегъидай са шал яхъ. Кьуланфералди хтун авайди туш, гъа!

- А тыхвати шаль, чтобы на плечи накинуть. До полуночи даже не думай возвращаться!

- Демерихъ цІигел хьанвай жемятди пакамалди дем чукІуриз тадайди туш.

- Люди, изголодавшиеся по «демам» не дадут закончить свадьбу до самого утра.

- Чи аялризни демер кьисмет жедай йикъяр хуьрай!

- Дай бог и нашим детям когда-нибудь сыграть дем!

- Амин.
- Аминь.

ТукІуьрайди:
АЗИЗРИН Севда

ГАФАЛАГ

Фанус	- экв гудай алат
Фарас	- балкІан (шагьматдин фигура)
Фаргар	- цирицІар
ФетІер	- шараг (якІва жедай кукран, пепе-шепІедин)
ФечІ	- экуь вили
Харак	- чукъван
Хаса	- гьеле
Хенек	- азарлу кас
Хьулаш	- ягъсуз дишегъли
Хьурхьуш	- чиркин пек
Цвягъ	- хузарин жуьре
ЦукІутІ	- хуьруьвай яргъа малар хуьзвай чкада авай кІвал
ЦубрекІ	- закІам
Цус	- як квачир шурпа
Чевер	- жикІийрин жуьре
Читкен	- кьилин кІараб
Чурна	- эхирдал къван тамам тушир
Чивекъ	- лап
Чидгьер	- кІарасдин кьелечІ хам
Чугъвал	- легъв
ШанатІ	- пурни
ШингІатІай	- нуькІрен са жуьре

О НАС ПИСАЛИ...

Лезгины живут настоящим; как прошедшее, так будущее их мало или вовсе не интересуют. По их понятиям, рассказы о прошедшем - праздня болтовня, рассказы о будущем - того хуже - суцья глупость; что будет, то предопределено Провидением, и человек не в силах изменить, нарушить ничего, что должно случиться с ним, - остаётся только ждать! Если Аллах пошлёт хорошее, то следует возблагодарить его; если дурное, то снова возблагодарить и переносить его с покорностью. Следовательно, при таких понятиях жизнь, само собой, ограничивается только нынешним днём; ум не работает и застой, бедствия, леность наложили свою тяжёлую печать на это бедное прозябание нашего горца. Само собою разумеется, что прямо непосредственно обвинять их было нелепо. Причины, создавшие такой характер и склад жизни, большей частью не зависят от современного поколения: они кроются в прошедшем. Далее, кроме этого, наиболее знаменательного условия, нельзя ещё не признать и участия влияния природы. Хотя с одной стороны, под влиянием рельефа гор в характере обитателей их и вырабатывались некоторые черты, черты, вполне достойные уважения, как-то: отвага, любовь к Родине и независимости, гостеприимство, но, с другой стороны, и такие черты, как суеверие.

ВУЧЕТИЧ Н.Ф. Четыре месяца в Дагестане.
жур. «Кавказ» N75. 1864

ВНИМАНИЮ ЧИТАТЕЛЕЙ!
В районах республики на газету «Самур» можно подписаться коллективно и индивидуально в любое время. Годовая подписка составляет 15 манатов. Справки по телефону: 432-92-17

«Samur» Ləzgi Milli Mərkəzinin idarə heyəti və «Samur» qəzetinin kollektivini Maksim Cavadova dayısı **Abdulun** vəfatından kədərli olduğunu bildirir və dərin hüznü başsağlığı verir.

САМУР

Баş редактор
Сəдақəт КƏРИМОВА

Redaksiyamızın ünvanı: AZ 1073
Bakı, Mətbuat prospekti,
«Azərbaycan» nəşriyyatı, 3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
www.samurpress.net
www.sedagetkerimova.com
e-mail:sedagetkerimova@gmail.com

Hesab nömrəsi:
26233080000
«Kapital bank»ın 1 saylı
Yasamal filialı
kod 200037
VÖEN 130024708
Qəzet Azərbaycan

Respublikasının Mətbuat və İnformasiya Nazirliyində qeydə alınmış.

Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581
Sifariş: 2757
Tiraj: 2000
Tel:(012)432-92-17

«Azərbaycan» nəşriyyatında çap olunmuşdur